

БІБЛІЙНА ФРАЗЕОЛОГІЯ З ОНОМАСТИЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРКАХ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 811.161.2'282.2(437.6): 81'373.7

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).174–179

Кузь Г. Біблійна фразеологія з ономастичним компонентом у лемківських говірках Східної Словаччини; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. У статті здійснено аналіз біблійних фразеологізмів з компонентами-антропонімами в лемківській говірці Східної Словаччини на тлі фразеології української та словацької мов. Предметом аналізу стали семантика, внутрішня форма та стилістичні особливості фразеологізмів-біблеїзмів з антропонічним компонентом. Мета дослідження – простежити семантичну трансформацію, концептуалізацію і національно-культурну спеціалізацію біблійних фразеологізмів з антропонімами в лемківських говірках, ступінь впливу словацької мови на аналізовану фразеологічну мікросистему.

Як показує матеріал дослідження, фразеологічні біблеїзми з антропонімами, як і загалом фразеологізми-біблеїзми, обмежено наявні у повсякденному мовленні. Більшість носіїв того чи іншого діалекту не використовують біблійних фразеологізмів книжного високого стилю, вони поступово виходять з активного вжитку, залишаючись в особливих сферах і жанрах мовного спілкування, стаючи архаїзмами, посилюючи свою стилістичну маркованість. Натомість у розмовному мовленні закріпилися фразеологічні біблеїзми з обниженим стилістичним забарвленням, а також такі, що позначають часто використовувані поняття, як наприклад, фразеологізми із значенням 'померти'.

У діалектному мовленні біблійні фразеологізми впродовж століть проходили певні етапи семантичного перетворення, наслідком чого стали: зміна прямого значення на переносне, розширення значення, зміна емоційно-оцінної конотації, заміна компонентів, контамінація. Здійснений аналіз дозволяє зробити висновок, що всі розглянуті фразеологічні одиниці співвідносяться з християнськими прецедентними текстами, але в процесі своєї концептуалізації в мові можуть втрачати зв'язок із ним і пов'язуватися носіями мови з народними переказами, апокрифічними легендами, ставати елементами мовної гри тощо.

Матеріали дослідження підтверджують значний вплив словацького мовного середовища на розвиток системи фразеологічних біблеїзмів лемківської говірки Східної Словаччини, водночас їх українське й загалом слов'янське підґрунтя є очевидним.

Ключові слова: фразеологічний біблеїзм, антропонім, внутрішня форма, Біблія, лемківська говірка.

Постановка проблеми. Фразеологічні біблеїзми (ФБ), що є одним з важливих елементів фразеологічної картини світу, виступають актуальним предметом лінгвістичного дослідження в епоху розвитку антропоцентричної парадигми, когнітології та відродження релігійної свідомості. Фразеологізми, пов'язані з Біблією, які заведено називати терміном „біблеїзм (бібліїзм)”, в сучасному мовознавстві трактують доволі широко: як «універсальну конотативну одиницю мови з певним символічним значенням, сформованим за контекстом Біблії чи біблійним сюжетом» [Решетняк 2015, с. 41]. Особливу увагу привертає група фразеологічних біблеїзмів з ономастичним, зокрема антропонічним, компонентом: переважно всі біблійні імена є символами, вони мають перeosмилене значення, трансформовані в асемантизований елемент, набувають «вторинного стану» імені-символу. Як відомо, в Ізраїлі була поширена традиція Сходу давати імена-характеристики, що, зазвичай, мали пророче наповнення або символічне значення. Ця традиція має першоджерелом першу людину, яку створив Бог і назвав «Адам» (буквально «червона глина») [Решетняк 2013, с. 166]. Завдяки наявності ономастичного компонента, фразеологічні одиниці з власними іменами представляють собою чітко окреслену групу у фразеології, вони

легко розпізнаються і створюють замкнуту мікросистему мови.

Аналіз досліджень. Дослідження української біблійної фразеології здійснено в працях Г. Бурдіної, А. Коваль та ін. Слушні коментарі подають у наукових розвідках з української антропонімії фразеології Н. Бабич, О. Бойко, Н. Москаленко, В. Познанська, М. Разуменко, Е. Регушевський, Н. Щербань та ін. Заслужують на увагу дослідження пареміології та фразеології з онімами Л. Скрипник, Н. Пасік та ін. Проте аналіз української біблійної фразеології з антропонічним компонентом є недостатньо дослідженим на діалектному матеріалі та в порівняльному контексті слов'янських мов.

Мета статті, завдання. Об'єктом нашого дослідження є біблійна фразеологія з антропонічним компонентом у лемківських говірках Східної Словаччини, а предметом – семантика, внутрішня форма та стилістичні особливості фразеологізмів-біблеїзмів у діалектному мовленні. Мета дослідження – простежити семантичну трансформацію, концептуалізацію і національно-культурну спеціалізацію ФБ в лемківських говірках на матеріалі «Фразеологічного словника лемківських говірок Східної Словаччини» Н. Вархол та А. Івченка (1990). Для зіставлення з українською фразеологією використані матеріали спеціальних словників: „Спочатку

було слово: Крилаті вислови біблійного походження в українській мові” А. Коваль (2001); „Слово Благовісті: словник-довідник фразем біблійного походження” Ж. Колоїз та З. Бакум (2002), „Фразеологізми біблійного походження: короткий словник-довідник” Л. Будівської і З. Сікорської (2007), загальнономовних словників: «Словник фразеологізмів української мови» за редакцією В. Білоноженко (2003), «Словарь української мови: в 4-х тт.» Б. Грінченка та діалектних: «Фразеологізми і паремії Чернівецьчини» (2017). Словацька біблійна фразеологія дібрана зі словника О. Смешкової «*Malý frazeologický slovník*» (1974) та праць сучасних словацьких фразеологів, які працюють з матеріалами Словацького національного корпусу (А. Матолякової, Д. Балакової та ін.)

Методи та методика дослідження. У нашій розвідці застосовується описовий метод, який передбачає спостереження, узагальнення та класифікацію матеріалу; зіставний; лінгвокраїнознавчий і культурносемантичний аналіз одиниць, що виявляє семантику ономастичного компонента фразеологізму і його вплив на загальне значення фразеологізму.

Виклад основного матеріалу. Дослідження фразеології маргінальних слов'янських зон, які характеризуються схрещенням різних діалектних стихій, як стверджує В. Мокієнко, може стати надійною перевіркою багатьох апріорно висловлюваних фразеологами тверджень: про національну своєрідність, яскраву самобутність тієї чи тієї мови, про закономірності контактування мов на фразеологічному рівні та ін. [Мокієнко 1990, с. 5]. Фразеологія лемківських говірок Східної Словаччини становить інтерес не лише для україністики або словакістики, але й для славістики взагалі, адже вона може стати підґрунтям для вивчення моделі фразеологічної взаємодії двох близькоспоріднених мов. Історія лемківських говірок української мови доволі складна: їх територіальна ізольованість від україномовного ареалу, а також близьке контактування з польськомовним та словацькомовним середовищем спричинилося до значних структурних та семантичних трансформацій, що навіть давали підстави для дискусій про їх «українськість». У передмові до «Фразеологічного словника лемківських говірок Східної Словаччини» Н. Вархол та А. Івченка В. Мокієнко слушно зазначає, що «з генетичного погляду фразеологія лемківських говірок уявляє з себе досить багатощаровий пиріг, змішаний, безсумнівно, на добротному слов'янському тісті» [Мокієнко 1990, с. 7].

Своєрідність фразеології лемківського говору є складним феноменом, що відображає як екстралінгвальні фактори, пов'язані з життям лемків: особливості характеру, духовного складу, культури, своєрідність етнічного побуту, звичаїв, традицій, специфіку історичного розвитку, так і лінгвістичні фактори, що визначаються специфікою лексико-семантичної і граматичної системи говору лемків [Ступінська 2009, с. 55].

Перш ніж перейти до аналізу наявного фразеологічного матеріалу, варто відзначити, що ФБ в

діалектних словниках, зокрема й «Фразеологічному словнику лемківських говірок Східної Словаччини» Н. Вархол та А. Івченка представлені досить у невеликій кількості. Якщо вести мову про групу ФБ із антропонімним компонентом, то у загальнономовних українських словниках їх понад 90, у словацьких – приблизно 60, а в аналізованому словнику діалектної фразеології лемківської говірки їх лише 20. Це й зрозуміло, адже біблеїзми найчастіше творилися й використовувалися в піднесеному, книжному контексті, велика частина з них архаїзувалася й набула специфічного стилістичного шлейфу.

Наприклад, ім'я першої людини **Адама** вживається в українській мові в 16 фразеологічних контекстах, у словацькій – в 10, а в доступному нам матеріалі лемківських говірок у 3 фразеологічних контекстах: *гварити за Адама* ‘починати розповідь здалека’ [ФСЛГ 1990, с. 18]; *гварити од Адама* ‘починати розповідь здалека’ [ФСЛГ 1990, с. 18]; *зустати як Адам* ‘залишитися без майна’ [ФСЛГ 1990, с. 18]. З цих трьох ФБ два засвідчені в обох мовах – українській та словацькій (порівн., *від (самого) Адама* ‘від самого початку, з давніх-давен; дуже здалека’ [СБ 2002]; *začat' niečo od Adama* 1. ‘začat' celkom od začiatku’; 2. ‘rozprávav' niečo veľmi podrobne’; *už s Adamom loj kope už ho niet, ‘zomrel’* [MFS 1974, с. 11]. При чому лише в словацькій мові зафіксований розвиток значення ‘від самого початку, з давніх-давен; дуже здалека’ до ‘починати розповідь здалека’. Подібне значення існує також в інших слов'янських мовах, наприклад в російській: *начать с Адама* ‘вести изложение с самого начала, с основополагающих положений или фактов’ (обычно – о подробном рассказе, начинающемся с излишнего затянутого предисловия). Связано с библейской легендой об Адаме - прародителе рода человеческого рода, первом человеке на земле, символе начала начал [РФИС 2006, с. 315]. Стовсю ж третього ФБ *зустати як Адам* в українських словниках не знаходимо подібного фразеологізму, в словацькій мові ідентичного виразу немає, проте очевидно він розвинувся на образній основі словацьких фразеологізмів *nahý ako Adam; byť v Adamovom/ Evinom rúchu* ‘byť nahý’ [MFS 1974, с. 11].

Ім'я старозавітного персонажа **Авраама**, за біблійним переказом, батька багатьох народів, зафіксоване як в українській, так і в словацькій фразеології: *на лоні Авраама* [СБС 2001, с. 243]; *лоно Авраамове* [СБС 2001, с. 243; ФБП 2007, с. 37] - *byť v lone Abrahámovom; odísť k Abrahámovi* [SNK]. У лемківській говірці теж засвідчені фразеологізми із цим іменем: *nimi Abrahámovikozy pasti* ‘померти’ [ФСЛГ 1990, с. 18]; *nimi gu Abrahámovi*. ‘померти’ [ФСЛГ 1990, с. 18]. Як бачимо, в лемківському діалекті знаходимо напівкальку зі словацького БФ *odísť k Abrahámovi*, натомість інший фразеологізм *nimi Abrahámovikozy pasti* ілюструє зв'язок із українськими фразеологічними моделями, засвідченими західноукраїнськими діалектами (напр., *nimi do Boha vívci pasti* ‘померти’ (Фр.) [СГЗ 1905-1907, с. 100]; *poslati v Boha zori zavertati* ‘померти’ [ФПЧ 2017, с. 178]).

Фразеологізми з іменем біблійного мудреця **Соломона** в лемківській говірці зазнали такого ж розвитку, як і в багатьох європейських мовах: фіксуємо тут ФБ як із значенням 'дуже розумний': *мудрий як Соломон* [ФСЛГ 1990, с. 126]; *мудрий як Саламун король* [ФСЛГ 1990, с. 126]; так і такі, що мають протилежне значення 'нерозумний': *мудрий як Соломонови ноговиці* [Ступінська 2009, с. 54]. Дослідниця інтернаціональної фразеології П. Фойту у своїй докторській дисертації зазначає: «Примером интернационального оборота, в котором в одном языке наблюдается развитие к энантиосемии, является библейское *мудрый как Соломон* (в чешском, немецком и других языках развивается, наряду со значением «очень мудрый», значение «очень глупый»)» [Фойту 2013, с. 95]. Подібний розвиток семантики ФБ з компонентом Соломон характерний також для словацької мови (напр., *šalamúnka múdrost'* [MFS 1974, с. 222]; *múdry ako Šalamún* [MFS 1974, с. 222]; *múdry ako Šalamúnove nohavice* [MFS 1974, с. 222]; *dělá, jako by snědl Šalamounův mozek* [MFS 1974, с. 222]; *moudrý jako Šalamounovy gatě* [MFS 1974, с. 222]). В українській мові в загальнономовних словниках ФБ знаходимо лише фразеологізми з загальнопозитивним значенням: *Соломонів суд* [СБ 2002]; *Соломонове рішення* [СБС 2001, с. 95]; *розсудити, як цар Соломон* [СБС 2001, с. 95]; *суд Соломона* [ФБП 2007, с. 56].

Ім'я апостола **Петра** у лемківських фразеологізмах переважно пов'язане із християнськими уявленнями про те, що саме він володіє ключами від Царства Небесного: *дати Петрув ключ кому*. 'вбити' [ФСЛГ 1990, с. 66]; *Петро одомкнув (домок) кому*. 'померти' [ФСЛГ 1990, с. 101]; *пуйти ід Петрови* 'померти' [ФСЛГ 1990, с. 101]. В українській та словацькій мові подібних фразеологізмів із значенням 'померти, загинути' не знаходимо. Образ Петра в них пов'язаний з іншим фрагментом біблійної історії: *Відректися, як Петро від Христа* [СБ 2002]; *zapriet' niekoho ako Peter Krista* [SNK].

У біблійній фразеології, як бачимо, можемо спостерігати процеси розвитку фразеологічного образу, коли з іменем певного біблійного персонажа є один ФБ, який відображає основний момент притчі, і кілька інших, які передають другорядні моменти. У народному розмовному мовленні залишаються найбільш експресивні, або також ті, що мають часто використовуване значення, як, наприклад, фразеологізми зі значенням 'померти'.

Розвиток ФБ із компонентом Петро ілюструють такі паремії: *Як Петро Богови, так Бог Петрови* [ФСЛГ 1990, с. 462]; *Правда, як на Петра сніг падать*. 'брехня' [ФСЛГ 1990, с. 108]. Остання ілюструє вживання в прислів'ях народних назв релігійних свят, які відігравали важливу роль в житті людини: з кожним днем були пов'язані прикмети, звичаї, традиції. Назви цих днів можуть позначають певний час в році або набувати додаткового переносного значення.

Апостол **Павло** згадується у фразеології лемківської говірки в одному прикладі: *ходити од Шавла до Павла* 'безрезультатно ходити'

[ФСЛГ 1990, с. 144], який є калькою із словацького *chodit' od Šavla k Pavlovi* [MFS 1974, с. 165]. Подібна модель поширена у словацькій мові ще й у варіантах: *chodit' od Annáša ku Kaifášovi* [MFS 1974, с. 13]; *posilat od Herodesa k Pilátovi* [MFS 1974, с. 13]; *posielat' niekoho od Annáša ku Kaifášovi (od Kaifáša k Pilátovi)* [MFS 1974, с. 13], а в українській: *посилати від Понтія до Пилата* [СБС 2001, с. 219; ФБП 2007, с. 49]. Очевидно, лемківський ФБ *ходити од Шавла до Павла*, як і подібний словацький приклад, ілюструють контамінацію двох біблеїзмів перетворення Савла в Павла та ходити від Ірода до Пилата. Як відомо з Євангельської історії, схопленого Ісуса Христа спочатку привели до римського прокуратора Понтія Пилата, який відправив бранця до правителя Галілеї Ірода, а той – знову до Пилата. Ім'я Ірода згодом зникло, два компоненти власної назви Понтій Пилат почали сприйматися як дві різних назви, як це ми бачимо в українському прикладі.

Як підкреслює А. Коваль, ім'я **Іуда** позначає 'зрадника, лицеміра, людину продажної душі' та виступає «і як власне, і як загальне» [СБС 2001; с. 213] в ряді ФБ української літературної мови та її говорів, зокрема й лемківського: *Юдашські пінязі* 'зрадник' [ФСЛГ 1990, с. 103]; *як Юда Шкарігодський* 'підлий, підступний' [ФСЛГ 1990, с. 148]; *Юдаш Іскаріодський* 'підла, підступна людина' [ФСЛГ 1990, с. 148]. Лексичні та фонетичні ознаки цих ФБ пов'язують їх із словацькими відповідниками: *judáške peniaze* [MFS 1974, с. 90]; *zlý ako Judáš* 'velmi podlý člověk' [MFS 1974, с. 90].

Серед ФБ з антропонімічним компонентом привертають увагу також фразеологізми з номенами **Христос** та **Ісус**, які символізують найкращі моральні риси: *невинний як Христос* 'зовсім безневинний' [ФСЛГ 1990, с. 139]; *чесний як Христос* 'бездоганно чесний, правдивий' [ФСЛГ 1990, с. 139], на противагу цьому символом зла виступає **Люцифер**: *злий як Луцифер (Луцифер)* 'дуже злий' [ФСЛГ 1990, с. 79-80]. У лемківській говірці побутує низка ФБ, що побудовані за однією моделлю: *Махнути руков як Христос на Карпати* 'перестати звертати увагу' [ФСЛГ 1990, с. 116]; *махнути руков як бог на Татри* 'перестати звертати увагу' [ФСЛГ 1990, с. 116]; *Махнути руков як Ісус на Строккові* 'перестати звертати увагу' [ФСЛГ 1990, с. 116], які, очевидно, є напівкалькою зі словацького *távnut' rukou ako Kristus nad Slovenskom* із таким самим значенням [SNK].

Висновки. Фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом не є частовживаними в повсякденному мовленні. Безумовно, серед усього обсягу ФБ існують такі, що використовуються досить часто представниками всіх верств населення, як і фразеологізми, які вживаються досить рідко. Фразеологія релігійної тематики, як показує проаналізований матеріал, пов'язана не лише з реаліями і подіями, зафіксованими в Біблійних текстах. Поширення біблеїзмів-антропонімів у складі народно-розмовних одиниць свідчить про глибоке засвоєння та переосмислення біблійних символів. Ця група фразеологізмів

та паремій не пов'язана з текстом Біблії ні на основі відношення, ні асоціації (*німі Абрагамові кози пас-ті; Махнути руков як Христос на Карпати*). Це вислови народної мови, які, на думку В. Хлебди, стали народною інтерпретацією біблійного переказу, свого роду травестією чи переосмисленням релігійного тексту [Chlebda 1988, с. 347].

Інколи ФБ зберігають зв'язок із біблійним текстом, проте розвивають нові значення через метафоричні та метонімічні перенесення: *зустати як Адам* 'залишитися без майна'; *мудрий як Соломонови ногавіці* 'нерозумний'; шляхом контамінації двох ФБ витворився вислів *ходить од Шавла до Павла*. Фразеологізми з іменем апостола Петра в лемківській говірці, на відміну від українських та словацьких ФБ, зберегли не центральний фрагмент біблійної історії, що стосується цього персонажа, а народні перекази про його загибелю: *дати Петрув ключ кому* 'вбити'; *Петро одомкнув (домок) кому* 'померти'; *пуйти ід Петрови* 'померти'. Всі перелічені типи ФБ, отже, належать до периферії біблійної фразеології, яка найчастіше є стилістично обниженою, близькою до розмовної.

До ядра, або центру, біблійної фразеології можемо віднести фразеологізми: *як Юда Шкарігодський (Юдаш Іскаріодський)* 'підла, підступна людина'; *мудрий як Соломон; мудрий як Саламун король; гварити од Адама* 'починати розповідь зда-лека'

Можна зробити такий висновок: якщо центральні біблеїзми відображають найголовніші біблійні сюжети і основні риси, то вони зазвичай є інтернаціональними. Центральні ФБ у більшості випадків книжні або піднесені, а в разі, якщо вони описують такі явища, як смерть, то є евфемістичними.

Здійснений аналіз дозволяє зробити висновок, що всі розглянуті фразеологічні одиниці співвідносяться з християнськими прецедентними текстами, але в процесі своєї концептуалізації в мові можуть втрачати зв'язок із ними і пов'язуватися носіями мови з народними переказами, апокрифічними легендами, ставати елементами мовної гри тощо. Це дозволяє розглядати фразеологізми з біблійним ономастичним компонентом у широкому національно-культурному контексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мокієнко В. М. Фразеологія в лемківських говірках Східної Словаччини. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Пряшів, 1990. С. 5–14.
2. Решетняк О. А. Парадигма біблійних символів з онімним компонентом в українській лінгвокультурі: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2015. 203 с.
3. Решетняк О. А. Символема як один із репрезентантів біблійної картини світу. *Вісник Дніпропетровського університету. Мовознавство*. Т. 21. Вип. 19 (13). Дніпропетровськ, 2013. С. 163–169.
4. Ступінська Г. Своєрідність ад'єктивних фразеологічних синонімів лемківського говору. *Лемківський діалект у загальноукраїнському контексті. Studia methodologica*. Випуск 27. Тернопіль, 2009. С. 54–57.
5. Chlebda W. Losy frazemów biblijnych w języku polskim i rosyjskim. *Musica Antiqua Europae Orientalis VIII*. Vol. 2. Bydgoszcz, 1988. S. 345–360.
6. Fojtu Petra. Фразеологические интернационализмы в русском языке: дисертацна прáца. Olomouc, 2013. URL: https://theses.cz/id/lfyly0/Petra_Fojtu.pdf (дата звернення: 09.05.2020).

REFERENCES

1. Mokienko V. M. (1990). Frazeolohiia v lemkyvskykh hovirkakh Skhidnoi Slovachchyny [Phraseology in the Lemko dialects of Eastern Slovakia]. Frazeolohichnyi slovnyk lemkyvskykh hovirok Skhidnoi Slovachchyny. Priashiv. S. 5–14 [in Ukrainian].
2. Reshetniak O. A. (2015). Paradyhma bibliinykh symvoliv z onimnym komponentom v ukrainskii lnhvokulturi [The paradigm of biblical symbols with anthroponyms as component in Ukrainian linguistic culture]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / Dnipropetr. nats. un-t im. Olesia Honchara. Dnipropetrovsk. 203 s. [in Ukrainian].
3. Reshetniak O. A. (2013). Symvolema yak odyn iz reprezentantiv bibliinoi kartyny svitu [Symbolism as one of the representatives of the biblical picture of the world]. Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. *Movoznavstvo*. T. 21. Vyp. 19(13). Dnipropetrovsk. S. 163–169 [in Ukrainian].
4. Stupinska H. (2009). Svoieridnist adiektivnykh frazeolohichnykh synonymiv lemkyvskoho hovoru [Peculiarity of adjectival phraseological synonyms of Lemko speech]. Lemkyvskyi dialekt u zahalnoukrainskomu konteksti. *Studia methodologica*. Vypusk 27. Ternopil. S. 54–57 [in Ukrainian].
5. Chlebda W. (1988). Losy frazemów biblijnych w języku polskim i rosyjskim. *Musica Antiqua Europae Orientalis VIII*. Vol. 2. Bydgoszcz. S. 345–360 [in Polish].
6. Fojtu Petra (2013). Frazeologicheskie internatsionalizmy v russkom yazyike. Olomouc. URL: https://theses.cz/id/lfyly0/Petra_Fojtu.pdf (data zvernennia: 09.05.2020) [in Russian].

ДЖЕРЕЛА

1. РФИС 2006 – Бирих А. К., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Русская фразеология: историко-этимологический словарь. Москва: Астрель, 2006. 926 с.

2. СБ 2002 – Колоїз Ж. В., Бакум З. П. Слово Благості: словник-довідник фразем біблійного походження. Кривий Ріг: Видавництво «І.В.І.», 2002. 195 с.
3. СБС 2001 – Коваль А. Спочатку було Слово: крилаті вислови біблійного походження в українській мові. Київ: Либідь, 2001. 311 с.
4. СГЗ 1907 – Словарь української мови: в 4 т. / За ред. Б. Грінченка. Київ, 1907–1909. Т. 4. 563 с.
5. ФБП 2007 – Будівська Л. П., Сікорська З. С. Фразеологізми біблійного походження: короткий словник-довідник. Луганськ : Луганськ-Арт, 2007. 76 с.
6. ФПЧ 2017 – Фразеологізми і паремії Чернівецьчини / Г. Т. Кузь та ін. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. 352 с.
7. ФСЛГ 1990 – Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братислава – Пряшів, 1990. 160 с.
8. MFS 1974 – Smiešková E. Malý frazeologický slovník. Bratislava: Slovenské pedagogické Nakladateľstvo, 1974. 270 с.
9. SNK – Slovenský národný korpus. URL: <https://korpus.sk/> (дата звернення: 9.05.2020).

SOURCES

1. РФИС 2006 – Biriĥ A. K., Mokienko V. M., Stepanova L. I. (2006). Russkaya frazeologiya: istoriko-etimologicheskii slovar [Russian phraseology: historical and etymological dictionary]. Moskva: Astrel, 2006. 926 s. [in Russian].
2. СБ 2002 – Koloiz Zh. V., Bakum Z. P. (2002). Slovo Blahovisti: slovnyk-dovidnyk frazem bibliinoho pokhodzhennia [The Word of the Annunciation: a dictionary of phrases of biblical origin]. Kryvyi Rih: Vydavnytstvo «I.V.I.». 195 s. [in Ukrainian].
3. СБС 2001 – Koval A. (2001). Spochatku bulo Slovo: krylati vyslovy bibliinoho pokhodzhennia v ukrainskii movi [First there was the Word: winged expressions of biblical origin in the Ukrainian language]. Kyiv: Lybid, 2001. 311 s. [in Ukrainian].
4. СГЗ 1907 – Slovar ukrainskoi movy: v 4 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 4 t.] / Za red. B. Hrinchenka. Kyiv, 1907 – 1909. T. 4. 563 s. [in Ukrainian].
5. ФБП 2007 – Budivska L. P., Sikorska Z. S. (2007). Frazeologizmy bibliinoho pokhodzhennia: korotkyi slovnyk-dovidnyk [Phraseologisms of biblical origin: a short dictionary-reference book]. Luhansk: Luhansk-Art, 2007. 76 s. [in Ukrainian].
6. ФПЧ 2017 – Frazeologizmy i paremii Chernivechchyny [Phraseologisms and paremias of Chernivtsi region] / H. T. Kuz ta in. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t imeni Yurii Fedkoviĥa, 2017. 352 s. [in Ukrainian].
7. ФСЛГ 1990 – Varkhol N., Ivchenko A. (1990). Frazeologichnyi slovnyk lemkiivskykh hovirok Skhidnoi Slovachchyny [Phraseological dictionary of Lemko dialects of Eastern Slovakia]. Bratislava Priashiv. 160 s. [in Ukrainian].
8. MFS 1974 – Smiešková E. (1974). Malý frazeologický slovník. Bratislava: Slovenské pedagogické Nakladateľstvo, 1974. 270 с. [in Slovak].
9. SNK – Slovenský národný korpus. URL: <https://korpus.sk/> (data zvernennia: 09.05.2020) [in Slovak].

BIBLICAL PHRASEOLOGY WITH AN ONOMASTIC COMPONENT IN THE LEMKO PATOISES OF EASTERN SLOVAKIA

Abstract. The article deals with biblical phraseology with components-anthroponyms in the Lemkos dialect of Eastern Slovakia against the background of the phraseology of the Ukrainian and Slovak languages. The subject of analysis was semantics, internal form and stylistic features of phraseology-biblical with an anthroponymic component. The aim of the research is to trace the semantic transformation, conceptualization and national-cultural specialization of biblical phraseology with anthroponyms in Lemkos dialects, the degree of influence of the Slovak language on the analyzed phraseological microsystem.

As the material of the research shows, biblical phraseological units with anthroponyms, as well as biblical phraseological units in general, are limited in everyday speech. Most speakers of a dialect do not use biblical phraseology of high book style, they gradually go out of active use, remaining in special areas and genres of linguistic communication, becoming archaisms, strengthening their stylistic labelling. Instead, biblical phraseological units with lower stylistic colouring have become entrenched in colloquial speech, as well as those that denote commonly-used concepts, such as phraseological units with the meaning 'to die'.

In dialect speech, biblical phraseology has undergone certain stages of semantic transformation over the centuries, resulting in the following: change of direct meaning to figurative, expansion of meaning, change of emotional and evaluative connotation, replacement of components, contamination. The analysis allows us to conclude that all the considered phraseological units are correlated with Christian precedent texts, but in the process of their conceptualization in language may lose touch with them and be connected by native speakers with folk tales, apocryphal legends, become elements of the language game.

The research materials confirm the significant influence of the Slovak language environment on the development of the system of biblical phraseological units of the Lemkos dialect of Eastern Slovakia, however, their Ukrainian and Slavic background, in general, is obvious.

Keywords: biblical phraseological unit, anthroponym, internal form, the Bible, Lemko dialect.

© Кузь Г., 2020 р.

Галина Кузь – кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії та культури української мови Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, лекторка української мови Інституту україністики Пряшівського університету в Пряшеві. <https://orcid.org/0000-0003-0075-4657>

Halyna Kuz – PhD (Philology), Associate Professor of the Department of History and Culture of the Ukrainian Language, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, lecturer of the Ukrainian language, Institute of Ukrainian, University of Presov. <https://orcid.org/0000-0003-0075-4657>